

Секція: Педагогічні науки

Луців Анна Ігорівна

студентка спеціальності «Дошкільна освіта»

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Першочерговим завданням мовленнєвого розвитку дошкільників є звукова культура мовлення, виховання якої охоплює чітку артикуляцію звуків рідної мови, фонетичну та орфоепічну правильність мовлення, мовленнєве дихання, силу голосу, темп мовлення, фонематичний слух. Зосередженість на її формуванні у дошкільному віці – важлива передумова для подальшого опанування дітьми грамоти у школі.

У сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлено три основні завдання виховання звукової культури мовлення дітей:

- розвивати фонематичний слух, правильне мовленнєве дихання, звуко- і слововимову, виховувати орфоепічну правильність мовлення на основі розвитку та поступового удосконалення органів, що беруть участь у формуванні мовлення (слуху, дихання і артикуляції);
- вчити диференціювати звуки мови, формувати елементарні уявлення про їх характеристики, розрізняти їхнє символічне та знакове визначення як основи грамотності;
- сприяти свідомому оволодінню мовними (тон, наголос, сила голосу), позамовними (жести, міміка, постава), а також інтонаційними засобами виразності, до яких належать мелодійність мовлення (ніжність, співучість, м'якість), темп, ритм, тембр (веселий, сумний, тривожний), фразовий і логічний наголос (паузи між мовленнєвими

відрізками, підвищення або зниження голосу) відповідно до умов та завдань спілкування [1, с. 183].

Зазначимо, що у старшому дошкільному віці дитина зазвичай оволодіває вимовою всіх звуків, хоча у деяких дітей ще недостатньо артикуляційно сформований звук [р] та шиплячі. У дітей шостого року життя достатньо розвинені мовленнєве дихання, фонематичний слух, артикуляційний апарат. Розвивається здатність до звукового аналізу слова: дошкільники визначають кількість слів у реченні, звуків у слові, місце звука у слові, виокремлюють голосні та приголосні звуки, користуються схемою звукового аналізу слів, поділяють слова на склади, виділяють наголошений склад [3, с. 45].

Серед основних причин, через які діти не оволодівають правильною вимовою звуків, А. Богущ, О. Трифонова виокремлюють такі категорії порушень: а) вікові, або фізіологічні; б) патологічні вади в мовленні дітей як наслідки педагогічної занедбаності; в) спричинені неправильним розвитком мовленнєво-рухового апарату (вроджені чи набуті вади). Перші дві категорії розладів можна усунути в умовах закладу дошкільної освіти, забезпечивши чисте, правильне мовлення людей, які оточують дитину, мовлення яких вона наслідує [4, с. 27].

Виховання звукової культури мовлення буде ефективним, на нашу думку, за умови занурення дітей в різні види емоційно насиченої діяльності (навчально-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, ігрової), що мають спрямовуватися на закріплення звуковимови, розвиток фонематичного слуху та інтонаційної виразності мовлення. Значуща роль вихователя, який є прикладом у користуванні рідною мовою. Він має розмовляти з помірною силою голосу, повільно, чітко, виразно.

Важливо застосувати малі фольклорні жанри відповідно до функціонування помилок у дитячому мовленні. Наприклад, з метою формування правильної вимови звуків рідної мови слід використовувати:

- скоромовки – короткі віршики чи окремі вислови, тексти яких промовляються у швидкому темпі. Вони, як правило, ритмізовані, або й римовані. Наприклад: *«Тигрнятко з тигром-татом тренувалися стрибати»*.

Основна мета скоромовок – закріплення правильної артикуляції важких для вимови звуків рідної мови, удосконалення фонематичного сприймання [1, с. 336].

- чистомовки – ритмічний мовний матеріал, у якому дібрано різні за складністю звуки, склади і слова. Завдяки римі їх розучування відбувається у веселій ігровій формі, що позитивно впливає на сприймання й запам'ятовування чистомовок, формування правильної артикуляції та чіткої дикції дітей [1, с. 335]:

Чечір-вечір, чечір-вечір

Хтось воркує біля печі:

Чорні лапки, вуса, ротик

Чечір-вечір, чорний котик!

- забавлянки – віршовані казочки з елементами сюжетності й оповідальності (наприклад, *«Пішла киця по водицю»*). Вони виховують у дошкільників почуття ритму, розвивають активне мовлення, сприяють розвитку фонематичного слуху;
- утішки, бездоганність художньої форми яких забезпечується насамперед багатоманітною звуковою гамою, де звукові повтори підкреслюють наспівність.

Вважаємо ефективним засобом виховання компонентів звукової культури мовлення використання комп'ютерних технологій. Так, на індивідуальних заняттях із постановки й автоматизації звуків дітям подобається виконувати артикуляційну гімнастику, певні завдання разом із персонажами із казки «Веселий язичок», коли вправи з'являються на екрані в яскравому вигляді. Автоматизація звуків відбувається значно

цікавіше, коли дитина прослуховує скоромовку від казкового персонажа і повторює її відповідно до заданого темпу; вивчає віршик на прохання того ж персонажа з дотриманням правильної вимови заданого звука.

Діти з цікавістю прослуховують записані на диску звуки, які належать свійським тваринам, зі світу природних явищ, транспорту, а потім намагаються відгадати, кого або що вони чули. Особливу увагу на розвиток фонематичних процесів потрібно звертати при диференціації звуків у завданнях такого типу: на екрані зображено низку малюнків, у назвах яких наявні звуки, що диференціюються. Дитині пропонується вибрати тільки ті малюнки, де є заданий звук, «прикрасити» ялинку іграшками тільки із заданим звуком тощо, вибрати малюнки з опозиційними звуками. Наприклад, при диференціації звуків [з] – [ж] – «розселити» малюнки в будиночки зеленого й жовтого кольорів. Це виконує роль зорової опори і сприяє активному розвитку у дітей правильної мовленнєвої навички, а також розвиває їхню увагу і пам'ять [2, с. 62-63].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що у старшому дошкільному віці у дітей завершується процес засвоєння звуків рідної мови; удосконалюється фонематичне сприймання (уміння диференціювати схожі звуки на слух та правильно відтворювати їх у мовленні), навички оволодіння інтонаційними засобами виразності у власному мовленні (вміння регулювати силу голосу, темп мовлення, користуватися різною інтонацією залежно від ситуації спілкування).

Виховання звукової культури мовлення забезпечується використанням доступних для дітей малих фольклорних жанрів відповідно до типових помилок кожного із компонентів звукової культури, комплексне розв'язання завдань щодо фонетичної правильності мовлення у різних видах дитячої діяльності.

Література

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А.М. Богуш. 2-ге вид., допов. К. : Слово, 2011. 704 с.
2. Логопедична робота у дитячому садку / упоряд. Г.М. Лисенко. К. : Шк. світ, 2011. 120 с.
3. Паласевич І. Дошкільна лінгводидактика : метод. матеріали до самоств. роботи студентів. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 148 с.
4. Трифонова О. Реалізація ідей А.М. Богуш у вихованні звукової культури мовлення в дошкільників // Дошкільна освіта. 2004. № 4. С. 27-32.